

Sygn. akt V CSK 72/11

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 8 lutego 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Hubert Wrzeszcz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz

SSN Zbigniew Kwaśniewski

Protokolant Izabella Janke

w sprawie z powództwa Banku Spółdzielczego w G.

przeciwko A. P.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 8 lutego 2012 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 14 września 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 31 sierpnia 2009 r. Sąd Okręgowy oddali powództwo o zasądzenie 638 246,65 zł z tytułu odpowiedzialności rzeczowej dłużnika.

Sąd ustalił, że w dniu 19 kwietnia 2001 r. pomiędzy powodem a M. S., prowadzącym działalność gospodarczą pod nazwą V. International Trade, jako kredytobiorcą została zawarta umowa o kredyt krótkoterminowy do kwoty 2 100 000 zł. W celu zabezpieczenia kredytu została m.in. ustanowiona hipoteka kaucyjna do kwoty 2 100 000 zł na nieruchomości położonej przy ul. D. 4, dla której prowadzona jest przez Sąd Rejonowy księga wieczysta Kw nr /.../.

W dniu 13 marca 2002 r. M.S. i B. D., reprezentowani przez pracowników powodowego Banku jako ich pełnomocników, sprzedali pozwanemu m.in. prawo użytkowania wieczystego nieruchomości składającej się działki nr 153/2, położonej przy ul. D., i prawo własności znajdującego się na niej budynku, objętych wskazaną wyżej księgą wieczystą.

Poza wymienioną umową o kredyt powodowy Bank z M. S. zawarł trzy umowy o kredyt oraz z M. S. i B. D. - dwie umowy o kredyt.

Wierzytelności z wymienionych umów Bank egzekwował co najmniej od 2004 r. Na podstawie umowy o kredyt z dnia 19 kwietnia 2001 r. powód w dniu 12 listopada 2002 r. wystawił bankowy tytuł egzekucyjny, stwierdzający wymagalne zadłużenie z tytułu niespłaconego kredytu w wysokości 1 820 676,20 zł i odsetek karnych - 403 550,72 za okres od 1 kwietnia 2002 r. do 12 listopada 2002 r. Ponadto Bank sporządzał w dniach 7 lipca 2008 r., 7 października 2008 r. i 17 sierpnia 2009 r. wyciągi z ksiąg bankowych przedstawiające stan zadłużenia.

W prowadzonej przez Sąd Okręgowy sprawie z powództwa Banku przeciwko pozwanemu, sygn. akt I C /.../ , powód przedstawił rozliczenie kredytów, z których – w odniesieniu do umowy o kredyt z dnia 19 kwietnia 2001 r. – wynika, że w dniu 16 lipca 2002 r. ściągnięta należność z tytułu kapitału wynosiła 1 145 604,07 zł. W kolejnym złożonym w tej sprawie rozliczeniu powód wskazał, że w dniu 16 lipca 2002 r. „w sytuacji normalnej” saldo zadłużenia wynosi 1 820 676,20 zł, tj. kwotę

zgodną z podaną jako kapitał w bankowym tytule egzekucyjnym z dnia 12 listopada 2002 r., uwzględniającą dokonane w ewidencji księgowej, „po przeksięgowaniu wierzytelności na wymagalne” umorzenie kredytu w wysokości 800 000 zł oraz oznaczone spłaty, „następnie skorygowane na zwiększenie zadłużenia”.

W 2005 r. M. S. i B. D. wytoczyli przeciwko powodowemu Bankowi powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego w postaci bankowego tytułu egzekucyjnego z dnia 12 listopada 2002 r., zaopatrzonego w klauzulę wykonalności, do kwoty 50 000 zł. Wyrokiem z dnia 30 sierpnia 2006 r. zostało ono oddalone. Sąd uznał, że Bank miał prawo, jako pełnomocnik dłużników, zaliczyć uzyskane środki na poczet długu według swojego uznania, dłużnicy nie wykazali, aby Bank otrzymał cenę za sprzedaż nieruchomości (1 000 000 zł), uzasadnione było też ujęcie w tytule wykonawczym B. D., ponieważ podpisała ona umowę i złożyła oświadczenie o poddaniu się egzekucji.

Sąd Okręgowy przyjął, że powód domaga się zasądzenia dochodzonej kwoty z tytułu odpowiedzialności rzeczowej pozwanego. Podkreślił, że zakres zabezpieczenia hipoteką kaucyjną jest znaczenie węższy od zakresu zabezpieczenia hipoteką zwykłą. Odmiennosc wynika stąd, że hipoteka kaucyjna zabezpiecza wierzytelności w istocie „niepewne” tak co do ich samego istnienia, jak i wysokości, ponieważ w odróżnieniu od hipoteki zwykłej, nie jest wyposażona w domniemanie istnienia prawa wynikającego z wpisu tej hipoteki. Zatem wierzyciel hipoteczny, dochodzący zaspokojenia z nieruchomości, musi w razie zaprzeczenia przeprowadzić dowód, że wierzytelność zabezpieczona hipoteką kaucyjną istnieje i w jakiej wysokości. Tymczasem Bank, wobec zakwestionowania przez pozwanego zarówno istnienia wierzytelności, jak i jej wysokości, nie sprostał, zdaniem Sądu, ciężarowi wykazania istnienia i wysokości dochodzonej wierzytelności. Powództwo należało zatem oddalić.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny uchylił wyrok Sądu pierwszej instancji w części oddalającej powództwo o zapłatę 450 000 zł z ustawowymi odsetkami od tej kwoty i w tym zakresie zniósł postępowanie i odrzucił pozew, a w pozostałej części apelację oddalił.

Sąd odwoławczy po analizie przedmiotu rozstrzygnięcia w sprawie prowadzonej przez Sąd Okręgowy, sygn. akt I C /.../, w której oddalono powództwo, uznał, że w niniejszej sprawie Bank dochodzi roszczenia, które zostało już prawomocnie osądzone między tymi samymi stronami. Różnica między roszczeniami dochodzonymi w obu sprawach polega jedynie na tym, że obecnie z tytułu odpowiedzialności rzeczowej powód domaga się od pozwanego 638 246 zł, a w sprawie I C /.../ dochodził zapłaty 450 000 zł. W tej sytuacji należało – zdaniem Sądu – przyjąć, że roszczenie o zapłatę 450 000 zł zostało już prawomocnie osądzone między stromi i pozew w tym zakresie – po zniesieniu postępowania z powodu nieważności – odrzucić (art. 199 § 1 pkt 2 i art. 379 pkt 3 k.p.c.).

W pozostałym zakresie apelacja podlegała natomiast oddaleniu, że względu na wynikające z art. 365 k.p.c. związanie Sądu treścią prawomocnego wyroku wydanego w sprawie I C /.../ , wykluczającego przypisanie pozwanemu odpowiedzialności wobec powoda z tytułu nabycia nieruchomości obciążonych hipoteką na rzecz Banku.

W skardze kasacyjnej, opartej tylko na drugiej podstawie, pełnomocnik powoda zarzucił naruszenie art. 366 w związku z art. 199 § 1 pkt 2 in fine i art. 379 pkt 3 k.p.c. i art. 365 k.p.c. Powołując się na tę podstawę wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Dla oceny zasadności skargi kasacyjnej rozstrzygające znaczenie ma kwestia, czy zachodzi w sprawie powaga rzeczy osądzonej, zakwestionowana przez skarżącego ze względu na brak tożsamości przedmiotu rozstrzygnięcia. Ocena tej kwestii wymaga natomiast analizy – wobec niesporządzenia przez Sąd odwoławczy uzasadnienia wyroku oddalającego apelację od wyroku wydanego w sprawie I C /.../– przede wszystkim na podstawie uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia w sprawie I C /.../.

Z uzasadnienia tego wyroku wynika, że w dniu 27 grudnia 2006 r. Sąd Okręgowy w sprawie z powództwa Banku Spółdzielczego przeciwko A. P., oddalił powództwo o zapłatę 450 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 29 maja

2003 r. Dochodzone roszczenie, którego pierwotna wysokość wynosiła 800 000 zł., powód w pozwie uzasadniał osobistą odpowiedzialnością pozwanego za długi M. S. i B. D. wobec niego, wynikającą z zawartej w formie aktu notarialnego z dnia 13 marca 2002 r. umowy sprzedaży, którą dłużnicy Banku zbyli pozwanemu nieruchomości objęte księgami wieczystymi kw nr /.../. Sąd uznał, że powód, po wielokrotnych zmianach powództwa, ostatecznie sprecyzował je w piśmie procesowym z dnia 14 listopada 2006 r., w którym uzasadnił dochodzone roszczenie „przejęciem przez pozwanego do osobistej odpowiedzialności należności małżeństwa S. wobec powoda” i jako podstawę prawną powództwa wskazał „art. 366 i 374 w zw. z art. 65 ustawy o księgach wieczystych i hipotece”. Pismo procesowe powoda z dnia 13 grudnia 2006 r. zawierało – zdaniem Sądu - jedynie ograniczenie powództwa do kwoty 450 000 zł.

Podstawa faktyczna rozstrzygnięcia zawiera ustalenia dotyczących zbycia zawartą w formie aktu notarialnego z 13 lutego 2002 r., umową sprzedaży prawa użytkowania wieczystego działki gruntu nr 18/13, położonej przy ul. L. oraz własności znajdującego się na niej stanowiącego odrębną nieruchomość budynku magazynowego, objętych księgą wieczystą Kw nr /.../ oraz zbycia zawartą w formie aktu notarialnego z dnia 13 lutego 2002 r., nr 4479/2002 r., umową sprzedaży nieruchomości położonej w T.

Ustalenia stanowiące podstawę faktyczną rozstrzygnięcia nie obejmują natomiast także zbytych zawartą w formie aktu notarialnego z dnia 13 lutego 2002 r., umową sprzedaży prawa użytkowania wieczystego działki gruntu nr 153/2, położonej przy ul. D. oraz własności znajdującego się na niej stanowiącego odrębną nieruchomość budynku mieszkalnego, objętych księgą wieczystą Kw nr /.../ , w której została ujawniona na rzecz Banku Spółdzielczego m.in. hipoteka kaucyjna do kwoty 2 100 000 zł

Dokonując oceny prawnej dochodzonego roszczenia, Sąd pierwszej instancji uznał, że nie ma podstaw do przypisania pozwanemu odpowiedzialności z tytułu – jak twierdził powód – „przejęcia przez pozwanego do osobistej odpowiedzialności należności małżeństwa S. wobec powoda”. Z motywów dotyczących oceny odpowiedzialności rzeczowej pozwanego wynika natomiast, że dotyczyła ona

jedynie odpowiedzialności z tytułu obciążenia hipotekami nieruchomości położonej przy ul. L., dla której prowadzona jest księga wieczysta kw nr /.../. Wobec bezspornego faktu, że w toku procesu nieruchomość ta została zbyta według przepisów o sądowym postępowaniu egzekucyjnym, Sąd uznał, że nie ma również podstaw do przypisania pozwanemu odpowiedzialności rzeczowej, ponieważ „w momencie sprzedaży nieruchomości odpowiedzialność rzeczowa wynikająca z cyt. art. 65 ustawy o księgach wieczystych i hipotece odpadła”.

Wniesiona przez powoda apelacja od tego wyroku została oddalona. Sąd drugiej instancji nie sporządził uzasadnienia, gdyż apelujący nie zażądał doręczenia wyroku z uzasadnieniem.

Z przytoczonej treści uzasadnienia wyroku wydanego w sprawie I C /.../ wynika, że przedmiotem rozstrzygnięcia w tej sprawie nie była odpowiedzialność rzeczowa A. P. z tytułu hipoteki kaucyjnej do kwoty 2 100 000 zł obciążającej nieruchomość położoną przy ul. D., dla której prowadzona jest księga wieczysta kw nr /.../. Świadczy o tym jednoznacznie zarówno postawa faktyczna rozstrzygnięcia, niezawierająca ustaleń dotyczących nieruchomości przy ul. D. obciążonej hipoteką kaucyjną, jak i ocena prawna dochodzonego roszczenia, ograniczona w zakresie odpowiedzialności rzeczowej jedynie do odpowiedzialności z tytułu hipotek obciążających nieruchomość położoną przy ul. L., dla której prowadzona jest księga wieczysta kw nr /.../. W tej sytuacji należało przyjąć, że wydany przez Sąd drugiej instancji wyrok oddalający apelację powoda – ze względu na przedmiot rozstrzygnięcia pierwszoinstancyjnego – nie może obejmować rozstrzygnięcia co do odpowiedzialności rzeczowej A. S. z tytułu hipoteki kaucyjnej do kwoty 2 100 000 zł obciążającej nieruchomość, dla której prowadzona jest księga wieczysta kw nr /.../. Odmierna ocena prowadziłyby bowiem do pozbawionego podstaw przypisania Sądowi odwoławczemu niedopuszczalnego rozpoznania apelacji także od nieistniejącego rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1998 r., III CKN 409/98, niepubl.).

Mając na względzie powyższe rozważania, zarzut skarżącego, że Sąd z naruszeniem art. 366 w związku z art. 199 § 1 pkt 2 i art. 379 pkt 3 k.p.c. przyjął, iż zachodzi w sprawie ze względu na tożsamość przedmiotu rozstrzygnięcia

powaga rzeczy osądzonej, uzasadniająca częściowe odrzucenie pozwu i zniesienie postępowania z powodu jego nieważności, należało uznać za uzasadnione. W konsekwencji, trafny jest także zarzut wydania wyroku z naruszeniem art. 365 k.p.c., albowiem nie było podstaw do przyjęcia, że zachodzi związanie wydanym w sprawie I C /.../ prawomocnym rozstrzygnięciem co do odpowiedzialności rzeczowej pozwanego z tytułu hipoteki kaucyjnej obciążającej nieruchomość, dla której jest prowadzona księga wieczysta kw nr 20 138.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 i art. 398²¹ k.p.c.).

jw